

«Η γέννηση του αρχαίου δράματος»

Για να αναζητήσει κανείς τις ρίζες του θεάτρου, θα πρέπει στην ουσία να ψάξει στα βάθη της ανθρώπινης ψυχής αλλά και του χρόνου, στην ανάγκη του ανθρώπου να εκφραστεί και να ερμηνεύσει τον κόσμο γύρω του αιώνες πριν. Όμως, ακόμη κι αν θεωρείται το δημιούργημα μιας μακρόχρονης εξέλιξης που χάνεται στο βάθος του χρόνου, στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού η αρχή του θεάτρου εντοπίζεται με ακρίβεια τόσο στο χώρο όσο και στον χρόνο: Αθήνα, 6ος αι. π.Χ. Στην πόλη αυτή γεννήθηκε η δραματική ποίηση με τη μορφή τραγωδίας. Ήταν ένα πρωτότυπο δημιούργημα με δικούς του κανόνες και γνωρίσματα αλλά και μια ιδιαίτερη μορφή έκφρασης. Με το συνδυασμό λόγου, μουσικής και μύθου εκφράστηκαν ιδέες, αξίες ακόμη και πολιτικοί στοχασμοί. Το πώς όμως έφτασε ο άνθρωπος στη δημιουργία της δραματικής ποίησης δεν είναι εύκολο να απαντηθεί. Κι αυτό γιατί οι πληροφορίες των αρχαίων πηγών μπορεί να είναι πολλές αλλά συνάμα σύντομες και συχνά με νοήματα σύνθετα. Έτσι, είναι δύσκολο να προσεγγίσουμε τις συνθήκες μέσα στις οποίες γεννήθηκε και αναπτύχθηκε το αρχαίο δράμα πριν από δυόμιση χιλιάδες χρόνια. Τα ερωτήματα πολλά. Άραγε υπάρχουν απαντήσεις σε όλα;

1. Η θεατρική πράξη γεννήθηκε από τη μίμηση;

Για τον Αριστοτέλη η μίμηση είναι η βασική αιτία δημιουργίας των πρώτων αυτοσχέδιων θεαμάτων που οδήγησαν τελικά στη γέννηση της δραματικής ποίησης.

Η μίμηση είναι η κινητήρια δύναμη για τη γέννηση της θεατρικής πράξης. Από τις προϊστορικές ήδη κοινωνίες, οι άνθρωποι οργάνωναν τελετουργικούς χορούς με μαγικό και θρησκευτικό χαρακτήρα. Επαναλαμβάνοντας λοιπόν τις ίδιες κινήσεις, αναπαριστούσαν ιστορίες και συναισθήματα. Προσπαθούσαν έτσι να επικοινωνήσουν με τις θεϊκές δυνάμεις και να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους, δύναμη και τύχη, την ευλογία να κάνουν πολλά παιδιά αλλά και να είναι εύφορη η γη τους και γερά τα κοπάδια τους.

2. Πού και πότε εντοπίζονται τα πρώτα θεατρικά δρώμενα στον ελλαδικό χώρο;

Στην Κρήτη των μινωικών χρόνων. Οι Μινωίτες οργάνωναν λατρευτικές τελετές για τη Μεγάλη Θεά τους, που συμβόλιζε τη γονιμότητα της φύσης και τη δύναμη της ίδιας της ζωής. Οι λατρευτές χόρευαν κυριευμένοι από την έκσταση επιδιώκοντας να προκαλέσουν στη γη την εμφάνιση της Θεάς.

Με χορούς κυκλικούς, τα χέρια υψωμένα πάνω από το κεφάλι και το κορμί τους γεμμένο προς τα πίσω προσκαλούσαν και παρακαλούσαν τη Μεγάλη Θεά να εμφανιστεί μπροστά τους.

Χρυσό σφραγιστικό δαχτυλίδι με απεικόνιση τεσσάρων γυναικών. Χορεύουν εκστασιασμένες στο πλαίσιο λατρευτικής τελετής προς τιμήν της Μεγάλης Θεάς που εικονίζεται πάνω αριστερά. Υστερομινωική Ι-II περίοδος (1600-1400 π.Χ.). Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

3. Πώς γεννιέται το δράμα στην αρχαία Ελλάδα;

Στην αρχαία Ελλάδα το δράμα έχει τις ρίζες του στις τελετές και τα πανηγύρια για το Διόνυσο, θεό της γονιμότητας και της βλάστησης. Οι πιστοί μεταμφιέζονταν, χόρευαν ξέφρενα και έψαλλαν το λατρευτικό τραγούδι του θεού, το διθύραμβο.

Τον 6ο αι. π.Χ. ο ποιητής Αρίωνας στην Κόρινθο διαμόρφωσε τον αυτοσχέδιο διθύραμβο σε καλλιτεχνική σύνθεση και τον παρουσίασε μπροστά σε κοινό.

Στην Αττική, πάλι, γύρω στα μέσα του ίδιου αιώνα, ο Θέσπης έφερε μια ακόμα μεγαλύτερη αλλαγή. Ως πρωτοχορευτής σε διθύραμβο στάθηκε απέναντι στην υπόλοιπη ομάδα. Φορώντας προσωπίο άρχισε να «υποκρίνεται», να συζητά, δηλαδή, με τους υπόλοιπους.

Έτσι, ξεκίνησε και εξελίχθηκε ο διάλογος ανάμεσα στο άτομο και την ομάδα ή αλλιώς ανάμεσα στους υποκριτές και το χορό. Οι μύθοι από αφήγηση πράξεων έγιναν πλέον δράση,

μίμηση, αναπαράσταση, θεατρική πράξη.

Η νέα μορφή διθύραμβου διαδόθηκε αμέσως στην Αττική. Στα μέσα του 6ου αι. π.Χ. ο τύραννος της Αθήνας Πεισίστρατος αποφάσισε να αναδιοργανώσει τη γιορτή των Μεγάλων ή εν Άστει Διονυσίων, επιδιώκοντας να γίνει αγαπητός στο λαό. Στο πρόγραμμα πρόσθεσε αγώνες διθυραμβικών χορών. Έτσι, τα Μεγάλα Διονύσια έγιναν θεσμός στην Αθήνα, για να εξελιχθούν αργότερα στην πιο λαμπρή γιορτή του Διονύσου αλλά και στην πιο λαμπρή γιορτή του θεάτρου.

Μελανόμορφη οinoχόη με παράσταση Διονύσου και Σατύρου, 520-510 π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

4. Γιατί μιλάμε για δραματικά είδη

Η **τραγωδία** είναι το πρώτο δραματικό είδος. Η λέξη σχηματίζεται από τις λέξεις «τράγος» και «ωδή» και προέρχεται από την τελετή της θυσίας ενός τράγου που πραγματοποιούσαν οι πιστοί προς τιμήν του Διονύσου, πριν τραγουδήσουν το διθύραμβο. Έτσι το νέο ποιητικό είδος, που ξεπήδησε από το διθύραμβο, ονομάστηκε τραγωδία.

Η **κωμωδία**, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, προέκυψε από αυτοσχέδια τραγούδια που ψάλλονταν σε εύθυμα λαϊκά δρώμενα, όπως οι κώμοι. Η κωμωδία, λοιπόν, φαίνεται ότι προέρχεται από τις λέξεις «κώμος» και «ωδή», το τραγούδι, δηλαδή, στο γλέντι του κώμου.

Το **σατυρικό δράμα** είναι πιο σύντομο από την τραγωδία αλλά και πιο φανερά συνδεδεμένο με τον Διόνυσο. Οι Σάτυροι με τους ζωηρούς χορούς και τα τραγούδια τους, το μεθύσι και τον αχαλίνωτο πόθο τους για τις γυναίκες

δημιουργούσαν μια διονυσιακή ατμόσφαιρα στο θέατρο, προβάλλοντας το λατρευτικό χαρακτήρα της γιορτής. Με τις πράξεις και τα καμώματά τους δημιουργούν ένα χαρούμενο και αστείο θέαμα. Το ευχάριστο τέλος φέρνει το σατυρικό δράμα πιο κοντά στην κωμωδία, παρόλο που γράφεται από τους τραγικούς ποιητές.

5. Από που εμπνέονται οι δραματικοί

Οι ποιητές που συνέθεταν τραγωδίες, οι τραγικοί ποιητές όπως λέγονται, αντλούσαν τα θέματά τους από τους κύκλους της ελληνικής μυθολογίας. Οι μύθοι, άλλωστε, διηγούνται τις περιπέτειες ηρώων που βιώνουν ακραίες καταστάσεις. Πόλεμοι, συγκρούσεις, οικογενειακές διαμάχες, εκδίκηση και τιμή, πάθος και ηθικά διλήμματα, αναμέτρηση με τη μοίρα.

Πηγή έμπνευσης γι' αυτούς αποτελούσαν επίσης τα επίκαιρα ιστορικά γεγονότα και τα ζητήματα της πόλης. Οι συγκρούσεις των Ελλήνων με τους Πέρσες, το δημοκρατικό πολίτευμα, οι αποφάσεις της εκκλησίας του δήμου, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος κρύβονται μέσα στη δραματική ποίηση και την εμπνέουν. Οι θεατές ταυτίζονταν με τα πρόσωπα του έργου και υπέφεραν μαζί με τους ήρωες.

